

УДК 811.111'367:17.022.1:821.111(73)
DOI <https://doi.org/10.32841/2409-1154.2022.54.18>

*Пасічник Н. І.,
кандидат філологічних наук,
доцент кафедри теорії і практики перекладу
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка*

*Закордонець Н. І.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри іноземних мов
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка*

*Плавуцька О. П.,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри теорії і практики перекладу
Тернопільського національного педагогічного університету
імені Володимира Гнатюка*

МІЖКУЛЬТУРНИЙ ЦИФРОВИЙ ДИСКУРС ЯК НАПРЯМ РОЗВИТКУ АНГЛОМОВНОЇ ХУДОЖНЬОЇ ЛІТЕРАТУРИ: ФІЛОЛОГІЧНИЙ ТА МЕТОДИЧНИЙ АСПЕКТИ

Анотація. Статтю присвячено вивченню цифрового дискурсу як напрям розвитку англomовної художньої літератури. Проаналізовано філологічний та методичний аспекти. Відзначено, що виникнення і стрімкий розвиток інформаційних технологій та Інтернету призвели до змін у мовному середовищі. Інтернет став не тільки джерелом інформації, але й домінуючим засобом комунікації, тісно пов'язаним з усіма сферами життя людей. Електронна революція спричинила мовну революцію, яка, у свою чергу сформувала нову мережеву, електронну мову. Таким чином, статус цифрового дискурсу, як окремого типу дискурсу та нової форми комунікації, підтверджується його специфічними рисами, зумовленими середовищем його функціонування і домінуючою роллю Інтернету в житті сучасного суспільства. Сьогодні безперечним стає факт, що на популярну художню літературу активний вплив має саме Інтернет. Доведено, що поєднання двох понять – дискурс та Інтернет – підводить до очевидного висновку про те, що Інтернет-дискурс, або ж цифровий дискурс – це особливий вид комунікації, що здійснюється за допомогою Інтернету, який є каналом зв'язку та обміну інформацією між учасниками спілкування. Проаналізовано можливість використання цифрової художньої літератури у навчальному процесі, а саме під час вивчення особливостей художнього перекладу та англійських філологічних дисциплін в цілому. Відзначено, що використання текстів цифрового дискурсу сприяє розвитку міжкультурної комунікації. Цифрова комунікація має опосередкований характер, тому що здійснюється за допомогою технічних засобів. У самому терміні “цифровий дискурс” вже закладений стосунок дискурсу до Інтернету і до комп'ютера. Інакше кажучи, цей вид спілкування включає трьох учасників: користувача, комп'ютер та Інтернет. Зараз Інтернет зберігає колосальні обсяги інформації лінгвістичного характеру, в тому числі і літературних текстів різних жанрів, створених як професійними авторами, так і аматорами. У більшій

частині творів сучасної популярної художньої літератури Інтернет є фоном оповідання, необхідним для більш чіткої передачі атмосфери і соціальних умов, в яких живуть і працюють герої твору.

Ключові слова: цифровий дискурс, художня література, методика викладання англійської мови, методика викладання перекладу, Інтернет-комунікація.

Постановка проблеми у загальному вигляді та її зв'язок з важливими науковими чи практичними завданнями. Сучасна лінгвістика вивчає комунікацію в Інтернеті і особливості мовного спілкування в комп'ютерній мережі. Інноваційна область дослідження зумовлює появу нового терміна – цифровий дискурс, який, однак, поки не має однозначного трактування.

Для розуміння терміна цифровий дискурс необхідно звернутися до двох ключових понять, з яких він складається – дискурс та цифрові технології. Поняття дискурс не є новим в науці, однак привертає увагу різних дослідників, завдяки чому в сучасній науковій парадигмі виникають його нові інтерпретації. Термін дискурс, як відомо, застосовується в різних наукових сферах, що в тій чи іншій мірі мають антропологічну спрямованість (філософія, соціологія, психологія, лінгвістика). Вважається, що саме популярність терміна сприяє тому, що донині немає єдиної дефініції, яка у повному обсязі відображала б специфіку поняття в різних дискурсивних дослідженнях.

Аналіз останніх досліджень і публікацій з даної теми, виділення невирішених раніше частин загальної проблеми, котрим присвячується означена стаття. У лінгвістиці більшість дослідників під дискурсом розуміють “текст, занурений у ситуацію спілкування” [1], [2]. Серед безлічі дефініцій терміна можна виділити кілька найбільш широко відомих і найбільш часто цитованих.

На думку Дж. П. Джі (James Paul Gee) дискурс – це результат інтеграції мови, дій, взаємодій, способів мислення, віри, оцінки, необхідних для реалізації певного виду соціально впізнаваної ідентичності [3, с. 21].

На нашу думку, В. В. Красних сформулювала найбільш чітке і містке визначення дискурсу, яке відображає сучасне розуміння терміна в лінгвістиці: “Дискурс є невербалізованою мовно-мисленнєвою діяльністю, що розуміється як сукупність процесу та результату і містить як власне лінгвістичний, так і екстралінгвістичний плани” [4, с. 200].

У різних дослідженнях дискурс представлений в опозиціях дискурс – мова, дискурс – текст, дискурс – діалог, дискурс – стиль. Дискурс традиційно порівнюють з мовою, знаходячи в понятті дискурсу її риси. Однак, мова, на відміну від дискурсу, абстрактніша. Більш того, дискурс відрізняється від мови присутністю соціокультурного контексту.

У сучасній лінгвістичній літературі досі активно вивчається опозиція: текст – дискурс. Хоча усіякий дискурс – це, за великим рахунком, текст, проте не всякий текст є дискурсом. Принципова відмінність дискурсу від тексту полягає в його динамічності та інтерактивному характері. Таким чином, дискурс – це одночасно і процес мовної діяльності (комунікація, контекст) і її результат (текст).

Т. І. Биріна, аналізуючи і порівнюючи поняття діалог і дискурс, приходять до висновку, що дискурс в соціальному контексті – це “мова або текст, що вміщується в ситуацію діалогу” [1, с. 170]. Якщо ж дискурс розуміється в індивідуально-особистісному плані, то він полярний щодо діалогу, оскільки призводить до протиставлення “я” іншим учасникам комунікації.

Якщо підсумувати, дискурс – це особлива самостійна мовна форма, що не тотожна мові, тексту, стилю, діалогу, проте включає в себе окремі їх риси. Перейдемо до поняття Інтернету. За визначенням О. В. Соколова “Інтернет – це глобальна соціально-комунікаційна комп’ютерна мережа, призначена для задоволення особистісних і комунікаційних соціальних потреб за рахунок використання телекомунікаційних технологій” [6, с. 108]. Іншими словами, Інтернет – комунікативний майданчик, в рамках якого відбувається “невербалізована мовно-мисленнєва діяльність”.

Однак, виділення цифрового дискурсу як окремого типу дискурсу визнається не всіма дослідниками. Так, В. В. Красних говорить про існування “національного дискурсу”, але вважає некоректним виокремлення в його рамках різних типів дискурсу. Так само він заперечує необхідність виокремлювати цифровий дискурс. Вчений зазначає, що це не окремі типи (види) дискурсу, а лише деякі його “модифікації”, певним чином “адаповані” відповідно до тієї сфери, в якій він функціонує” [4, с. 202].

Слід зазначити, що термін “цифровий дискурс” не є загальноприйнятим. Так, в англійській лінгвістичній літературі зустрічаються такі його аналоги як: computer-mediated communication, Netspeak, chatspeak, web discourse, electronic communication і ін.

Таким чином, немає однаковості в цьому питанні в лінгвістиці. Різні дослідники пропонують і обґрунтовують свої варіанти терміна, включаючи: комп’ютерний дискурс, віртуальний дискурс, мережевий дискурс, мережевий дискурс, електронний дискурс, онлайн дискурс, електронна комунікація.

Є. Г. Грибовод вважає, що, попри різноманіття термінів, “в цілому це тотожні поняття, які представляють собою кому-

нікативні дії, пов’язані з обміном інформацією і спілкуванням між людьми за допомогою комп’ютера та різних засобів зв’язку” [2, с. 118].

Ще одна визначальна властивість цифрового дискурсу – це необхідна взаємодія користувачів Інтернету в процесі комунікації. Отже цифровий дискурс – це мовна ситуація (текст), занурена в ситуацію спілкування в межах простору всесвітньої павутини. Цифровий дискурс – це багатогранний вид спілкування, який в залежності від різних факторів (ситуації, учасників, користувачів, цілей спілкування, тощо) може включати в себе субдискурси: побутовий, діловий, науковий, рекламний тощо.

Формування мети статті. Метою статті є вивчення цифрового дискурсу як напрям розвитку англійської художньої літератури, а також аналіз філологічного та методичного аспектів.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Статус цифрового дискурсу, як окремого типу дискурсу та нової форми комунікації, підтверджується його специфічними рисами, зумовленими середовищем його функціонування і домінуючою роллю Інтернету в житті сучасного суспільства.

Сьогодні безперечним стає факт, що на популярну художню літературу активний вплив має саме Інтернет.

Останнім часом комунікативний простір Інтернету став середовищем, де виникають нові жанри. За допомогою системи жанрів певним чином упорядковується наше спілкування і вироблений людиною текст в будь-якій формі (усній, письмовій, електронній).

Цікавий аналіз теорії мовних жанрів в додатку до Інтернету міститься в роботі Л. Ю. Іванова [6]. У своїй класифікації Л. Ю. Іванов пропонує виділяти наступні жанри:

1. Загальноінформаційні жанри або жанри новин. ЗМІ в Інтернеті поділяються на ті, що мають традиційні “паперові” аналоги і на власне мережеві ЗМІ, які в паперовому вигляді не існують взагалі.

2. Науково-освітній та спеціальний інформаційні жанри (електронні наукові та навчальні видання, інтерактивні навчальні курси, віртуальні факультети та університети і т. д.).

3. Художньо-літературні жанри присутні в Інтернеті у всій різноманітності. Поповнення відбувається, в основному, за рахунок традиційних літературних творів, які були опубліковані на папері, а потім перенесені в Мережу, але існує і ряд письменників, які пишуть лише в Інтернеті.

4. Розважальні жанри Інтернету. Серед них – жанри, об’єднані гумористичною або еротичною спрямованістю.

5. Жанри, які сформовані з неспеціального, непрофесійного спілкування. Це, перш за все, всілякі дискусійні групи, чати або IRC в MUD. До таких жанрів належать також гостьові книги, листи електронної пошти, обрані поштові розсилки, соціальні сайти тощо.

6. Ділові та комерційні жанри (професійні і непрофесійні комерційні дошки оголошень, аналітичні огляди ринків і галузей, інформаційні листи, інформація на сайтах великих компаній (корпоративних мереж), що має не тільки рекламний, але й технічний і пізнавальний характер, банери).

Л. Ю. Іванов пропонує розділити жанри на споконвічно мережеві, тобто породжені самим використанням мови в мережі (чати і дискусійні групи), і запозичені Інтернетом з інших сфер спілкування (анотації науково-технічних статей або передовиці електронних ЗМІ).

Найбільш характерні особливості мови Інтернету та Інтернет-дискурсу дослідники виділяють якраз на базі споконвічних мережних жанрів. Саме в них найбільш повно реалізуються мовні новотвори. На базі їх вивчення простіше виявляють можливі напрямки впливу мови Інтернету на загальнолітературну мову. У запозичених жанрах мережі Інтернет визначити відмінності важче. Окремі запозичені жанри можуть майже не відрізнятися один від одного у віртуальному і “паперовому” варіанті. Особливості таких жанрів часто визначаються, в першу чергу, не стільки фактом їх існування в Інтернеті, скільки функціональним різновидом властивої їм мови, або сферою спілкування, з якої вони перейшли в Інтернет. Деякі із запозичених жанрів тяжіють до розмовної мови, сленгу або жаргону, інші мають ознаки спеціальних мов, треті належать до мови художньої літератури. В середині жанрів складаються нові жанри і підмови. Так в Інтернеті зародився новий жанр художньої літератури – фанфікшн, який поки не вийшов за рамки Інтернету. Зараз Інтернет зберігає колосальні обсяги інформації лінгвістичного характеру, в тому числі і літературних текстів різних жанрів, створених як професійними авторами, так і аматорами.

Автори вдаються до використання жанрів цифрового дискурсу для написання своїх романів, оскільки це сприяє популярності їхніх творів. Ми схильні вважати, що майбутнє популярної художньої літератури саме за такими творами. Так само відбувається і зі способом розташування тексту на сторінці, стилем, в якому він написаний, словниковим репертуаром. Отже ми можемо зробити висновок про те, що Інтернет-жанри в майбутньому можуть трансформувати деякі “паперові” жанри популярної художньої літератури.

Значно збільшується кількість творів популярної художньої літератури, в яких Інтернет є фоном розповіді чи основною сюжетною лінією. Їх можна використовувати у процесі вивчення англійської мови, зокрема таких тем, як “Міжкультурна онлайн-комунікація”, “особливості художнього перекладу”, “Академічне письмо”, “Основна іноземна мова”. Розглянемо та проаналізуємо деякі з них.

Так американський письменник Дуглас Коупленд у своєму романі «“Раби “Майкрософта”» (“Microserfs”) в деталях і фарбах описав життя професійних програмістів. У романі автор дуже професійно з точки зору психолога показав життя мешканців Силіконової Долини, психологічні особливості їх спілкування з навколишнім світом і всередині своєї групи. Автор використовував професійний жаргон та сленг програмістів і хакерів для більш достовірного опису способу життя героїв, передачі їх способу мислення, манери говорити і будувати діалог з оточенням: chip designer, hippie geeks, scan somebody for “hireability”, misfile names and faces of people, a Marburg virus [7], e-mailоголік, істоловати себе в будинку, тіло як апаратний засіб, технокурчатко, біти (для іменування інформації, яка міститься в людському мозку) [8]. Це, мабуть, єдиний популярний приклад роману, де життя програмістів, хакерів є основною сюжетною лінією. Вважаємо, що уривки з даного роману можна використовувати під час вивчення фахової термінології, а також на семінарах з курсу “Особливості художнього перекладу”, що допоможе студентам порівняти онлайн-термінологію та Інтернет-жаргон англійської та української мов.

У більшій частині творів сучасної популярної художньої літератури Інтернет є фоном оповідання, необхідним для більш

чіткої передачі атмосфери і соціальних умов, в яких живуть і працюють герої твору. Тут доречно було б згадати роман Дена Брауна “Цифрова фортеця” (“Digital Fortress”), в якому автор описує життя та роботу криптографів. Описуючи умови роботи головних героїв, Ден Браун використовує лексичні одиниці, що належать семантичному полю “комп’ютер” і “Інтернет”:

- 1) techno-guru,
- 2) wily hacker, technie,
- 3) stamp-size processor,
- 4) codes,
- 5) public key,
- 6) encryption,
- 7) massive ROM,
- 8) computer monitor,
- 9) folder,
- 10) floppy disks,
- 11) tape backups [9].

Як бачимо, даний твір також доцільно використовувати на семінарах з основної іноземної мови, оскільки він допоможе студентам не тільки поповнити свій активний вокабуляр, а й сприятиме розвитку міжкультурної комунікації в мережі Інтернет, а саме допоможе зробити їхнє мовлення більш сучасним та зрозумілим для Інтернет-користувачів з англійськомовного Інтернету.

Висновки з дослідження і перспективи подальших пошуків у даному науковому напрямку. У висновку ми б хотіли відзначити, що вперше такий технічний винахід як Інтернет у короткий проміжок часу перетворився у важливе соціальне і лінгвістичне явище, яке тепер вже має досить сильний вплив на культуру, мову і психологію та міжкультурну комунікацію сучасного суспільства. Тим самим Інтернет як об’єкт художньої літератури та застосування цих художніх творів у викладанні англійської мови заслуговує більш детального та ретельного вивчення.

Література:

1. Бирина Т. И. Диалог vs дискурс. Вестник Нижегородского университета им. Н. И. Лобачевского. Серия: Социальные науки. 2008. № 3. С. 162–170.
2. Грибовод Е. Г. Дискурс. Дискурс-Пи. 2013. Т. 10. № 3. С. 118–119.
3. Gee J. P. An introduction to discourse analysis. Theory and practice. Routledge, 2005. 209 p.
4. Красных В. В. Этнопсихоллингвистика и лингвокультурология : курс лекций. М. : ИТДГК “Гнозис”, 2002. 284 с.
5. Соколов А. В. Общая теория социальной коммуникации : учебное пособие. СПб. : Изд-во Михайлова В. А., 2002. 461 с.
6. Иванов Л. Ю. Язык интернета: заметки лингвиста. Словарь и культура русской речи. М., 2000.
7. Коупленд Д. Рабы “Майкрософта”. Пер. с англ. Н. Федуро. М. : ООО “Издательство АСТ”: ЗАО НПШ “Ермак”, 2004. 430 с.
8. Coupland D. Microserfs. – HarperCollins, 1995. 384 p.
9. Brown D. Digital Fortress. Corgi Adult, 2004. 512 p.

Pasichnyk N., Zakordonets N., Plavutska O. Multicultural digital discourse as a direction of the development of English fiction: philological and methodological aspects

Summary. The article is devoted to the study of digital discourse as a direction of development of English fiction. Philological and methodological aspects are analyzed. It is noted that the emergence and rapid development of information

technology and the Internet have led to changes in the language environment. The Internet has become not only a source of information, but also the dominant means of communication, closely connected with all spheres of human life. The electronic revolution caused a language revolution, which in turn formed a new network, electronic language. Thus, the status of digital discourse as a separate type of discourse and a new form of communication is confirmed by its specific features due to the environment in which it operates and the dominant role of the Internet in modern society. Today, it is undeniable that popular fiction is actively influenced by the Internet. carried out through the Internet, which is a channel of communication and exchange of information between participants. The possibility of using digital fiction in the educational process is analyzed, namely during the study of the peculiarities of literary translation and English philological disciplines

in general. It is noted that the use of digital discourse texts promotes the development of intercultural communication. Digital communication is indirect because it is carried out by technical means. In the very term “digital discourse” is already the relationship of discourse to the Internet and the computer. In other words, this type of communication involves three participants: the user, the computer and the Internet. Today, the Internet stores vast amounts of information of a linguistic nature, including literary texts of various genres, created by both professional authors and amateurs. In most works of modern popular fiction, the Internet is the background of the story, necessary for a clearer transfer of the atmosphere and social conditions in which the heroes of the work live and work.

Key words: digital discourse, fiction, methods of teaching English, methods of teaching translation, Internet communication.